

Prema metodici međusobnog sporazumijevanja među slavenskim jezicima. Primjer hrvatskog, slovenskog i češkog jezika.

Grégoire Labbé (Prag)

Povzetek

V članku predstavljamo nekaj jezikoslovnih spoznanj, ki so nastala v okviru doktorske disertacije 'Jezikoslovni in didaktični dejavniki medjezikovnega razumevanja slovanskih jezikov: primer zahodnih in jugozahodnih jezikov' in kjer smo na primeru treh jezikov, češčine, slovenščine in hrvaščine, želeli pokazati, kako bi lahko predstavili didaktiko medjezikovnega razumevanja med slovanskimi jeziki. Izpostavljamo predvsem jezikoslovni vidik. Pri poučevanju medjezikovnega razumevanja ubiramo pristop za urjenje v medjezikovnem razumevanju med več bližnjimi slovanskimi jeziki. Zanima pa nas tudi oblika samega učenja in didaktični materiali, ki jih razvijamo v okviru internetne strani <http://www.rozrazum.eu>.

Ključne besede: medjezikovno razumevanje, didaktika, češčina, slovenščina, hrvaščina

Abstrakt

V tomto článku uvádíme některé z poznatků učiněných v rámci doktorské disertace «Lingvistické a didaktické základy vzájemného porozumění mezi slovanskými jazyky: případ západoslovanských a jihozápadoslovanských jazyků». Chceme ukázat, jak by mohla vypadat didaktika vzájemného porozumění mezi slovanskými jazyky, a to pomocí příkladu třech slovanských jazyků: čeština, slovinština a chorvatština. Zaměřujeme se především na lingvistické hledisko tohoto typu didaktiky a na způsob, jak přistupovat k jazykovědnému učení v rámci výuky vzájemného porozumění mezi několika slovanskými jazyky. Krátce i ukážeme, jak by takové učení mohlo probíhat, a jaký didaktický materiál by se měl tvořit, příkladem webových stránek, které se právě vyvíjí, <http://www.rozrazum.eu>.

Klíčová slova: vzájemné porozumění, didaktika, čeština, slovinština, chorvatština

1 Uvod – Što je metodika međusobnog sporazumijevanja i kako izgleda?

Ovaj članak slijedi doktorski rad „Lingvistički i metodički temelji međusobnog sporazumijevanja među slavenskim jezicima: slučaj zapadno-slavenskih i jugo-zapadno-slavenskih jezika“ (Labbé, 2018). Izložiti ćemo nekoliko zaključaka iz područja metodike međusobnog sporazumijevanja među trima bliskim slavenskim jezicima: češkim, slovenskim i hrvatskim.

Međusobno sporazumijevanje među srodnim jezicima u velikoj je mjeri prirodna pojava u kojoj govornik jezika A1 može komunicirati s govornikom jezika A2 i razumjeti ga, pri čemu svaki govornik koristi svoj jezik.

Danas se u Europi ovakva situacija često susreće tijekom putovanja i turističkih boravaka. Primjerice, češki turist u Hrvatskoj može biti u iskušenju komunicirati i biti shvaćen pomoću svog materinjeg jezika, a bez upotrebe trećeg jezika kao što je engleski.

Premda prirodna, ova sposobnost za međusobno sporazumijevanje ima svoje granice. Dok Česi i Slovaci komuniciraju na svojim materinjim jezicima bez prevelikih nesporazuma, zahvaljujući jezičnoj, geografskoj, povijesnoj i kulturnoj blizini, situacije razumijevanja češkog turista u Hrvatskoj bit će mnogo ograničenije zbog brojnijih lingvističkih razlika i prepreka. Razgovorne situacije će stoga biti ograničene na vrlo konkretne teme kao što su kupnja hrane ili autobusne karte, snalaženje u gradu ili naručivanje jela u restoranu.

Od osamdesetih godina prošlog stoljeća, međusobno sporazumijevanje, posebno u skupini romanskih jezika, predmet je daljnjeg proučavanja i sve se više tretira kao lingvistička i metodička disciplina. Metodika međusobnog sporazumijevanja se sastoji od prirodne sposobnosti razumijevanja jednostavnih informacija u nama bliskim jezicima te od izobrazbe, kako bi se postupno umanjile jezične prepreke i nejasnoće. Na kraju takvog učenja, sposobnost govornika jezika A1 da razumije ne samo jezik A2, već i jezike A3, A4 i ostale jezike iste skupine, bit će znatno proširena.

Promicanje metodike međusobnog sporazumijevanja je ujedno promicanje drugačije vrste učenja jezika. Učenje nekog jezika od početka do kraja, čak i srodnog, bit će vremenski mnogo zahtjevnije nego učenje razumijevanja tog jezika uz istovremeno učenje razumijevanja jezika iste skupine. Naime, u tom slučaju se potiču samo pasivne sposobnosti, te je mnogo lakše krenuti od poznatog, na primjer materinjeg jezika, i uočiti koliko su mu bliski jezici iste skupine. Proces kojim treba proći u okviru učenja ima dvije glavne dimenzije:

- Prva, psihološka dimenzija, sastoji se od razumijevanja pozicije „našeg“ jezika u okviru njegove skupine i od shvaćanja osjećaja koje u nama susjedni jezici izazivaju (možda smo ih izvorno smatrali „smiješnima“ ili „ružnima“?). Učenik također može osjećati da nije „nadaren za jezike“ i da stoga nije stvoren za ovu vrstu učenja.
- Druga, lingvistička dimenzija, obuhvaća upoznavanje s osobitostima drugih jezika kako bi nam postali razumljiviji.

Metodika međusobnog sporazumijevanja može biti provedena na mnogo različitih načina, ovisno o vrsti sposobnosti koje želimo razviti: želimo li jednostavno čitati na tim jezicima ili želimo razvijati i naše usmeno razumijevanje? Želimo li imati pristup detaljnim lingvističkim objašnjenjima, ili bismo radije da učenje bude što intuitivnije i pristupačnije?

Pristup koji odabiremo bit će uvjetovan i ciljanim primateljima. Moglo bi biti zanimljivo djeci pružiti priliku da se na početku svog jezičnog obrazovanja upoznaju sa srodnim stranim jezicima. Možemo zamisliti da bi i odrasli mogli biti zainteresirani za korištenje sposobnosti u međusobnom sporazumijevanju u okviru posla: akademike, novinare i stručnjake raznih područja može privući čitanje izvora objavljenih na drugim jezicima, a ne samo na engleskom. Ako nam je cilj izobrazba studenata stranih jezika, moguće je pružiti priliku za učenje međusobnog sporazumijevanja među jezicima skupine studiranog jezika na dubljoj lingvističkoj razini.

Predmet proučavanja u provedenom doktorskom radu je metodika međusobnog sporazumijevanja među slavenskim jezicima, pri čemu su primjeri proučavanja uzeti iz češkog, slovenskog i hrvatskog jezika. Navedeni jezici su odabrani prema kriteriju da su dovoljno bliski, a ujedno i dovoljno različiti da se u komunikacijskim situacijama govornici ne mogu osloniti isključivo na svoje prirodne sposobnosti. Osim toga, sva tri jezika koriste sličnu abecedu i sličan pravopis koji proizlaze iz reforme češke abecede Jana Husa (Pognan 1999 i Pognan 2001). Cilj je bilo određivanje elemenata potrebnih za podučavanje češkog, slovenskog i hrvatskog jezika u okviru izobrazbe međusobnog sporazumijevanja. Ako polazimo iz perspektive hrvatskog govornika, cilj je pokazati i objasniti takvom govorniku elemente koje ne može razumjeti u češkom i slovenskom jeziku, pritom naglašavajući zajedničke elemente svih triju jezika.

Stoga nas zanima i lingvistički aspekt izobrazbe, i metodika podučavanja. Polazimo naime od pretpostavke da iako je metodika podučavanog jezika čvrsto jezično utemeljena, proces učenja bi trebao biti lakši i intuitivniji.

2 Što se treba podučavati?

Lingvistički sadržaj u okviru podučavanja međusobnog sporazumijevanja uvelike se razlikuje od klasičnog načina učenja. Kao što je već istaknuto, pri poduci međusobnog sporazumijevanja cilj nije osposobljavanje učenika za aktivne vještine pismenog ili usmenog izražavanja, već da učenik bude u stanju razumjeti navedene jezike.

Budući da učenik već dobro vlada jednim jezikom iz navedene skupine jezika, bit će mu u velikoj mjeri poznati jezični sustavi svih jezika dane skupine. Češki, slovenski i hrvatski jezik imaju veću zajedničku jezičnu osnovu zato što pripadaju skupini jezika istog geografskog i lingvističkog kontinuiteta. Dakle, navedeni jezici imaju mnogo zajedničkih karakteristika koje govornici sva tri jezika mogu dobro shvatiti:

- gotovo identičan sustav deklinacija (slovenski nema vokativ);
- tri roda, muški, ženski i srednji, pri čemu muški rod obuhvaća imenice za živo i neživo;
- tri broja za promjenjive riječi, jednina, dvojina i množina. Iako češki i hrvatski imaju samo jedninu i množinu, u njima postoje još ostaci dvojine;
- glagolski sustav tipičan za slavenske jezike, u kojima se koristi većinom jedno prošlo, sadašnje i buduće vrijeme, glagolski načini poput kondicionala i imperativa te neki bezlični oblici. Valja napomenuti da postoje razlike među jezicima, ali znanje jednog jezika a priori omogućava intuitivno razumijevanje velikog dijela glagolskih sustava drugih jezika;
- abeceda inspirirana reformom Jana Husa (određeni grafemi i dijakritički znakovi mogu biti neprepoznatljivi na prvi pogled, ali ne bi trebali predstavljati pravu prepreku);
- široka zajednička leksička pozadina;
- sintaktičke strukture koje se neznato razlikuju od jezika do jezika;
- lako shvatljiv sustav afikasa.

Stoga je korištenje i ukazivanje na zajedničke elemente jezika prvi zadatak učenja međusobnog sporazumijevanja. Time će se učeniku jezici približiti, učiniti poznatijima i manje stranima, a potencijalni stres povezan s učenjem jezičnih kompetencija će se umanjiti.

Podučavanje prepoznavanja poznatih elemenata u drugim jezicima ujedno znači osposobljavanje učenika znanjem o pravilima i jezičnim informacijama potrebnim

za prepoznavanje poznatih elemenata. Tu je vrlo korisna upotreba dijakronijske perspektive kako bi se ukazalo na rezultate usporednog razvoja posebnih jezika ove skupine, što dovodi do redovite fonološke ekvivalencije. Uloga nastavnika ili metodičke podrške se sastoji u prilagodbi sposobnostima primatelja te u prosudbi koliko je potrebno produbljivati njihovo znanje, odnosno je li bolje objašnjavati na jednostavan način ili ići u detalje.

Posebnost češkog jezika u odnosu na slovenski i hrvatski jezik je primjerice sustavna promjena fonema „g“ u fonem „h“ tijekom trinaestog i četrnaestog stoljeća.

Najočitiji primjer za pamćenje ove promjene je naziv glavnog grada Republike Češke: „Praga“ na slovenskom, „Prag“ na hrvatskom te „Praha“ na češkom jeziku. Ove promjene se valja sjetiti svaki put kada vidimo „h“ na češkom jeziku (npr. češki glagol „pomáhat“ je na slovenskom i na hrvatskom „pomagati“, no slovenski glagol „pomahati“ znači na hrvatskom „zamahati“). Istu promjenu možemo primijetiti pri sklonidbi zamjenica i pridjeva: češki pridjev u genitivu jednine muškog roda „velkého“ je na slovenskom „velikega“ te na hrvatskom „velikog(a)“.

Poznavanje razvoja ovog tipa omogućava bolje razumijevanje bliskih struktura premda se one mogu na prvi pogled činiti neprepoznatljivima. Time se uvelike smanjuje osjećaj razlike među jezicima.

Druga dimenzija poučavanja jezika u okviru učenja međusobnog sporazumijevanja je upoznavanje s lingvističkim osobitostima i neprepoznatljivim oblicima specifičnim za jedan ili više jezika koje primatelji ne govore.

Zadržat ćemo se na tipičnim slučajevima ilustrirajući ih konkretnim primjerima:

a) Maksimalno reduciranje glavnih gramatičkih točaka koje nisu toliko korisne za razumijevanje.

Očit primjer u ovom području je posebno težak flektivni sustav na kojem se temelji gramatika slavenskih jezika. Kao što je već rečeno, njegova je logika u glavnim crtama već poznata pod uvjetom da je poznat jedan od jezika podučavane skupine. Nastavci, koji se često neznato razlikuju od jednog do drugog jezika, neće biti izvor prevelikih nesporazuma zato što će razumijevanje primjerice sintaktičkih konteksta i prijedloga biti sasvim dovoljno. Za razliku od tradicionalnog učenja drugog slavenskog jezika, pri kojem bi se vodilo računa da se ne miješaju nastavci poznatog jezika i novoučenog jezika, vrijeme posvećeno nastavcima u učenju međusobnog sporazumijevanja je gotovo zanemarivo.

Pogledamo li glagolske nastavke primjerice u sadašnjem vremenu indikativa, za razumijevanje će nam biti dovoljni intuitivni mehanizmi stečeni kroz znanje poznatog slavenskog jezika iz skupine koja se proučava:

		češki	slovenski	hrvatski
jednina	1	-m / -u / -i	-m	-m / (-u)
	2	-š	-š	-š
	3	-∅	-∅	-∅
dvojina	1		-va	
	2		-ta	
	3		-ta	
množina	1	-me	-mo	-mo
	2	-te	-te	-te
	3	-ji / -ou	-jo / (-do)	-ju / -e

Bavimo li se nastavcima imenica, bilo bi korisno usredotočiti se na situacije u kojima bi moglo najčešće doći do zabune, odnosno one u kojima određeni jezik funkcionira na način koji je radikalno drugačiji od načina funkcioniranja drugih jezika.

Za primjer navodimo genitiv množine imenica u hrvatskom jeziku:

jezik	rod	N. jednina	G. jednina	G. množina
češki	m.	autobus	autobusu	autobusů
slovenski	m.	avtobus	avtobusa	avtobusov
hrvatski	m.	autobus	autobusa	autobus- a
češki	ž.	žena	ženy	žen-∅
slovenski	ž.	žena	žene	žen-∅
hrvatski	ž.	žena	žene	žen- a
češki	s.	místo	města	měst-∅
slovenski	s.	mesto	mesta	mest-∅
hrvatski	s.	mjesto	mjesta	mjest- a

Nastavak -a na hrvatskom jeziku u genitivu množine imenica muškog, ženskog i srednjeg roda je široko primjenjiv, iako pojedine imenice zahtijevaju druge nastavke, ponekad opravdanije iz dijakronijske perspektive.

- kost > G.mn.: kosti, kostiju (nastavak -i je i dijakronijski i sinkronijski uobičajen nastavak u imenica ženskog roda koje završavaju na suglasnik u različitim slavenskim jezicima);
- ruka > G.mn. ruku (nastavak -u je stari nastavak za dvojину, motiviran činjenicom da se množina imenice „ruka“ općenito odnosi na dva elementa.).

Čak i kad imaju dijakronijsko znanje u području slavenskih jezika, učenici ne mogu predvidjeti nastavak -a u genitivu množine, pa će im se on miješati s prepoznatljivijim oblicima iz perspektive slovenskog ili češkog jezika:

- za muški rod: genitiv jednine na -a (koji možemo naći u slovenskom i, u nekih imenica, u češkom jeziku);
- za ženski rod: nominativ jednine na -a, (koji možemo naći i u slovenskom i u češkom, iako se nastavak -a u češkom mijenja u -e nakon mekih suglasnika);
- za srednji rod: nominativ množine na -a i genitiv jednine na -a (koji također možemo naći u češkom i u slovenskom jeziku).

Slovenski ili češki govornik nipošto ne može samostalno shvatiti nastavak -a kao glavni nastavak genitiva množine u hrvatskom jeziku. Smatramo da destabilizirajući potencijal ovog nastavka u nekim slučajevima može nadjačati prirodnu sposobnost učenika da prepozna određene sintaktičke kontekste.

Ovaj destabilizirajući potencijal vrijedi i kada se pojavi nepostojano -a-, u mnogim slučajevima dijakronijski opravdano, ali može dati dekliniranoj imenici s nastavkom -a još nepoznatiji oblik.

jezik	rod	N. jednina	G. množina
češki	s.	jítro	jít-e-r-∅
slovenski	s.	jutro	jut-e-r-∅
hrvatski	s.	jutro	jut-a-ra
slovenski	ž.	zemplja	zem-e-lj-∅
hrvatski	ž.	zemplja	zem-a-lja

Najproblematičnija situacija nastaje kada se pravila pojavljivanja nepostojanog -a-, sasvim objašnjiva u slavenskom kontekstu, primjenjuju na imenice stranog podrijetla.

jezik	rod	N. jednina	G. množina
češki	m.	student	studentů
slovenski	m.	študent	študentov
hrvatski	m.	student	studen-a-ta

Ova specifičnost hrvatskog jezika u odnosu na slovenski i češki jezik ne predstavlja nepremostivu prepreku. Vjerojatno je dovoljno skrenuti pozornost na njezino postojanje kako bismo ju učinili prepoznatljivom i razumljivom. Stoga se nipošto ne radi o sveobuhvatnom učenju sklonidbe imenica u genitivu množine.

b) Sa stajališta jednog jezika prema drugom, čak i kada im je logika ista ili bliska, neki detalji mogu biti neprepoznatljivi. To je slučaj, na primjer, s veznicima. Naime, jezici se međusobno ne razlikuju po funkcijama veznika, već po njihovim oblicima.

Za razumijevanje je obično iznimno bitno shvatiti značenje veznika. Shvaćanje logike veznika sadržanih u rečenici često implicira razumijevanje strukture rečenice.

U većini slučajeva bavit ćemo se samo neprepoznatljivim veznicima te stoga potencijalno nerazumljivim, i to bez ponuđenog prijevoda.

češki	slovenski	hrvatski
že	da	da

Ovdje se veznik „že“, s kojim se često susrećemo u zapadno-slavenskim jezicima, zamjenjuje veznikom „da“, tipičnim za jugozapadno-slavenske jezike. No, u slovenskom, gdje je „že“ prilog koji znači „već“, na toj razini može doći do zbrke.

Sljedeći primjer pokazuje koliko je potrebno posvetiti se prepoznavanju i razumijevanju veznika:

češki	slovenski	hrvatski
ale	ampak	ali
nebo	ali	ili

Radi se o specifičnom slučaju u kojem se identični ili slični oblici drugačije prevode u različitim jezicima. Zbunjenost izazvana pomakom značenja iz „ali“ u „ili“ može biti dovoljna da uzrokuje pogrešno razumijevanje značenja rečenice, a time potencijalno i čitavog teksta.

Međutim, neki veznici su razumljivi kada osoba ima sposobnost analizirati morfeme koji ga čine.

češki	slovenski	hrvatski
proto	zato	zato

Ako znamo da je u slovenskom i hrvatskom prijedlog za + akuzativ često ekvivalent prijedloga pro + akuzativ u češkom, veznik „proto“ je lako razumljiv.

Općenito je sposobnost morfološke analize bitna za dobro razumijevanje slavenškog leksika, bilo da je on izveden od derivacije, sastava ili aglutinacije.

Niže navedeni primjer ilustrira ovu činjenicu pomoću nekih od sufikasa koji se koriste u trima jezicima za tvorbu ženskih imenica (za živo) na temelju imenica muškog roda. Kao što možemo vidjeti, sufiksi su gotovo identični, ali se na svakom jeziku različito koriste. Međutim, njihovo shvaćanje ne bi trebalo biti problematično.

češki	slovenski	hrvatski
-ka, -(k)yně, -ice	-ka, -(k)inja, -ica	-ka, -(k)inja, -ica
učitel- ka	učitelj- ica	učitelj- ica
přítel- kyně	prijatelj- ica	prijatelj- ica
Francouz- ka	Francoz- inja	Francus- kinja
lv- ice	lev- inja	lav- ica

c) Također je bitno podučavati specifične elemente svakog jezika.

Navodimo primjer tipične modalne strukture za slovenski jezik u kojem se upotrebljava prilog „lahko“.

Taj prilog, premda prepoznatljiv sa stajališta govornika češkog i hrvatskog jezika u prvotnom značenju „lako“, u slovenskom jeziku ima ponešto drugačiju ulogu, u značenju glagola “moći” s infinitivom. Tako prilog „lahko“ nakon kojeg slijedi konjugirani glagol izražava mogućnost, te je stoga posebno važno znati točno interpretirati ovu konstrukciju.

- Prilog „lahko“ se koristi u modalnoj strukturi koja bi u drugim jezicima sadržavala modalni glagol:

	češki:	moci + <u>infinitiv</u>
	hrvatski:	moći + <u>infinitiv</u>
	slovenski:	lahko + <u>konjugirani glagol</u>
– Primjer:	češki:	může <u>přijít</u>
	hrvatski:	može <u>doći</u>
	slovenski:	lahko <u>pride</u>

Upotreba priloga „lahko“ je još češća u usmenoj komunikaciji, u smislu „ovo se može napraviti, nema problema“, pa zato ova struktura uvelike pridonosi identitetu slovenskog jezika.

Općenito, učenje međusobnog sporazumijevanja među srodnim jezicima omogućava sagledati u novom svjetlu jezik kojim već ovladavamo u okviru cijele njegove skupine. Zahvaljujući tome, na razini jezične skupine mogu se bolje razlučiti

pravilni elementi od onih koji predstavljaju iznimke. Određeni element može biti izniman u jednom jeziku, no sasvim pravilan u drugom jeziku, a možda čak i na razini skupine. S druge strane, pravilan element u nekom jeziku može ujedno biti izniman na razini skupine. Promatrajući različite jezike dane skupine, naša se sposobnost razumijevanja već poznatog jezika produbljuje zahvaljujući sposobnosti razumijevanja drugih jezika u skupini.

Dvojina u slovenskom jeziku, čiji se tek ostaci javljaju u češkom i hrvatskom jeziku, može nam poslužiti kao zanimljiv primjer ove pojave. Ostaci dvojine ne odgovaraju uvijek onome što postoji u slovenskom jeziku, za koji se smatra da je zadržao cijeli sustav dvojine.

Navest ćemo samo jedan primjer između ostalih, primjer broja „sto“ na češkom:

češki	slovenski	hrvatski
sto	sto	sto
dvě stě	dvesto	dvjesto
tří sta	tristo	tristo
čtyři sta	štiristo	četiristo
pět set	petsto	petsto

...

Brojka „sto“ se sklanja kao uobičajena češka imenica srednjeg roda prije nestanka dvojine, tako da za jednu stotinu upotrebljavamo brojku „sto“ u jednini (s nastavkom -o, **sto**), za dvije stotine je „sto“ u dvojini (s nastavkom -ě, **stě**), a za tri i četiri stotine je „sto“ u nominativu množine (s nastavkom -a, **sta**). Od broja 5, dakle za 500 i više stotina, javlja se oblik brojke „sto“ u genitivu množine (bez nastavka, te s nepostojanim -e-, **set**). Ovdje se u slovenskom (i u hrvatskom) često koristi oblik „sto“ koji je u mnogim slučajevima nepromjenjiv.

Naravno, mogli bismo nastaviti s dugim popisom elemenata koji bi se trebali podučavati u okviru učenja međusobnog sporazumijevanja. Međutim, cilj je pokazati kako se program podučavanja znatno razlikuje od programa tradicionalnog učenja, i to u dva pristupa:

- Potrebno je usredotočiti se samo na potencijalno problematične elemente;
- Potrebno ih je proučiti u dovoljnoj mjeri da ih možemo ispravno razumjeti, no bez iziskivanja aktivnog znanja.

3 Kako podučavati međusobno sporazumijevanje među slavenskim jezicima?

Ranije smo naveli da ponuđeni metodički pristup ovisi o mnogim čimbenicima, npr. koju vrstu razumijevanja želimo potaknuti ili s obzirom na ciljane primatelje (u smislu dobi učenika i stupnja jezične kompetencije). Mogli bismo dodati i kriterij koliko jezika treba obuhvatiti u okviru učenja. No, u svakom slučaju cilj je istovremeno podučavanje nekoliko jezika iste skupine, budući da učenje sporazumijevanja između nekoliko jezika iste skupine ne mora biti mnogo zahtjevnije od učenja razumijevanja jednog određenog jezika.

Osim toga, učenje međusobnog sporazumijevanja između nekoliko jezika iste skupine omogućava dublji uvid u logiku skupine jezika te shvaćanje što je „uobičajeno“, a što je iznimka na razini skupine. Shvaćanje te logike može također pružiti čvrste temelje za predstojeće tradicionalno učenje jednog od tih jezika.

Međutim, dodavanje drugih jezika u procesu učenja može u određenoj mjeri utjecati na način podučavanja. Naime, ako dodamo poljski jezik u skupinu s češkim, slovenskim i hrvatskim jezikom, trebali bismo računati s drugačijim pravopisom koji se temelji na potencijalno destabilizirajućim digrafima (napr. *cz* umjesto *č*, ili *rz* umjesto češkog *ř*) unatoč latiničnom pismu. Da ovoj skupini dodamo jezike koji koriste samo ćirilicu, susreli bismo se i s većim problemom. Tada bismo trebali pronaći način koji bi u procesu učenja obuhvatio čitanje ćirilicnog pisma, prilagođenog metodi međusobnog sporazumijevanja. Na ovom mjestu ne predlažemo rješavanje problema te ga za sada ostavljamo otvorenim.

U doktorskom radu smo se bavili samo određenim kontekstom učenja međusobnog sporazumijevanja između češkog, slovenskog i hrvatskog jezika, namjenjujući učenje odraslim primateljima koji se ne moraju nužno baviti lingvistikom. Pretpostavka je bila da primatelji tečno govore jedan od navedena tri jezika, bilo kao materinski jezik ili kao strani jezik koji su savladali ranije.

Doktorski rad se uglavnom oslanjao na već provjerenu metodiku za učenje međusobnog sporazumijevanja među romanskim jezicima, prikazanom u dijelovima *EuRom4* (4 kao 4 jezika, portugalski, španjolski, francuski i talijanski, Blanche-Benveniste, C. *et al.* 1997), a kasnije i u *Eurom5* (Bonvino, E. *et al.* 2011), koji obuhvaća i katalonski jezik. Ova se metodika provodi čitanjem kratkih i „anegdotalnih“ novinskih članaka, a na kraju svake lekcije poučava se samo ono što je bilo potrebno za razumijevanje danog članka.

Prednosti takve metodike su brojne:

- Bilo koji od pet podučavanih jezika može poslužiti kao most do međusobnog sporazumijevanja između ostala četiri jezika.
- Odabrana jezična skupina je cjelovita te se podučava istovremeno, prateći jezični kontinuum. Svaka lekcija uključuje sve podučavane jezike, predstavljene unaprijed određenim redoslijedom u kojem jezici slijede jedan drugoga prema kriteriju sličnosti. Time se učenicima omogućava da uvide zajedničke jezične točke, izravno povezane sa srodnošću jezika.
- Učenik se već na početku učenja susreće s čitanjem teksta i slušanjem audio zapisa kojeg čita izvorni govornik. Po vlastitoj želji se može kretati od neoznačene verzije teksta sve do označene verzije koja sadrži nekoliko oblika pomagala: prijevode problematičnih riječi, gramatička objašnjenja prepoznatljivih struktura, sintaktička objašnjenja za bolje razumijevanje redoslijeda riječi te preporuka za slušanje riječi, što može biti razumljivije od pročitane riječi u slučaju da pravopis nije dovoljno intuitivan za prepoznavanje poznatih fonema. Učenik će ustanoviti da često i sam, bez tuđe pomoći, može shvatiti određeni dio jezičnih obavijesti, a njegovo će se jezično znanje postupno nadograđivati daljnjim jezičnim obavijestima kroz proces pojašnjavanja samo konkretnih elemenata danog teksta. Naime, strukture koje nisu izravno povezane s tekstom i nisu nužne za njegovo razumijevanje, suvišno se ne objašnjavaju. Time kod učenika izbjegavamo osjećaj preopterećenosti i zamora.
- Anegdotalna strana tekstova omogućava učenicima da pri pokušaju razumijevanja imaju stvarnu motivaciju što bolje shvatiti članak sadržan u svakoj lekciji. Znatiželja će se izravno nadovezati na želju za razumijevanjem, a time i na samo učenje.
- Primatelj može biti kako pojedinac, tako i skupina učenika. Ovom je metodikom pojedincu omogućeno da uči sam, kod kuće, koristeći metodičku podršku (u slučaju Euro5, to su knjiga i mrežne stranice s dostupnim snimkama), a skupini se omogućava učenje u prisutnosti učitelja. Učitelj tada ima više ulogu pratitelja nego predavača. Može se prilagoditi skupini skretanjem pozornosti na odgovarajuće znanje te na kraju može odgovoriti na jezična pitanja do kojih je eventualno došlo. Njegova uloga je pružiti detaljnija i prilagođena objašnjenja od onih predviđenih u podršci.
- Naposljetku, prisustvo audio zapisa proučenih tekstova omogućava možda prvi kontakt sa slušanjem podučavanih jezika, čime se nadalje može povezati zvučnost i pravopis određenog jezika. Ovakav metodički pristup je

iznimno pogodan za usavršavanje razumijevanja pisanih tekstova jezične skupine te predstavlja prvi korak prema usmenom razumijevanju. Razvijanje sposobnosti slušanja može kasnije biti predmet posebnog učenja, bolje prilagođenog specifičnostima usmene komunikacije, iskorištavajući znanje usvojeno pri prvom učenju.

Navedena vrsta učenja za slavenske jezike bit će dostupna putem platforme za metodiku međusobnog sporazumijevanja među slavenskim jezicima. Radi se o mrežnim stranicama koje su u vrijeme pisanja ovog članka u procesu razvoja, <http://www.rozrazum.eu>. Ovim mrežnim stranicama se namjeravamo detaljnije baviti u nekoj budućoj stručnoj publikaciji.

4 Zaključak

U članku smo pokušali objasniti kako bi mogla izgledati metodika međusobnog sporazumijevanja među slavenskim jezicima na primjeru male skupine jezika: češkog, slovenskog i hrvatskog jezika. Željeli smo pokazati po čemu je metodika posebna te ukazati da dobar metodički pristup uzima u obzir i psihološki aspekt učenika i jezični aspekt učenja, kao i prilagođavanje ciljanim primateljima i ciljevima postavljenim za razumijevanje pisanog i slušanog teksta.

Usredotočili smo se uglavnom na metodiku prilagođenu odraslima koji nužno ne barataju lingvističkim znanjem te smo utvrdili glavna područja kojima se trebamo posvetiti u podučavanju:

- usredotočiti se na zajedničke elemente u jezicima odabrane skupine;
- razvijati sposobnost prepoznavanja što je jezicima zajedničko kroz morfološku analizu i dijakronijsku fonologiju;
- pri obradi „tipičnih slavenskih“ gramatičkih točaka, koje bi već trebale biti poznate govorniku jednog od jezika odabrane skupine, valja se baviti samo određenim potencijalno destabilizirajućim razlikama;
- više vremena valja posvetiti neprepoznatljivim te ujedno problematičnim elementima (primjerice često upotrebljavanim veznicima, priložima i prijedlozima);
- pokazati kako tumačiti posebnosti svakog jezika.

Takvo učenje treba biti provedeno na najlakši mogući način, progresivno i pristupačno, prilagođavajući se ciljanim primateljima.

Učenje se odnosi na skupinu jezika kojima se pristupa paralelno, na takav način da primateljima budu što jasnija jezična obilježja sadržana u sustavu jezične skupine. Vidjeli smo da tako možemo bolje primijetiti što jest, a što nije uobičajeno u okviru skupine.

Odredivši ciljne primatelje, preporučili smo upotrebu već provjerene metodike za romanske jezike, predstavljene u metodi Eurom5. Prednost navedene metodike je da što više razvija razumijevanje pri čitanju i pruža početne korake prema usmenom razumijevanju. Spomenuta metodika se sastoji od predstavljanja jezičnog sustava korak po korak, pružajući primatelju samo ono što je potrebno za razumijevanje danog teksta. Prednost ovakvog pristupa je pokazivanje i objašnjavanje jezičnog sustava od nekoliko jezika iste skupine (to je pet romanskih jezika u slučaju metode Eurom5) na progresivan i motivirajući način, što je posebno značajno kada ciljani primatelji nisu nužno spretni u učenju jezika.

Stoga namjeravamo stvoriti mrežne stranice prilagođene metodici međusobnog sporazumijevanja među slavenskim jezicima, <http://www.rozrazum.eu>, čiji je cilj primatelju ponuditi metodički obrađene vježbe. Kao što smo već naveli, ovim mrežnim stranicama se namjeravamo detaljnije baviti u nekoj budućoj stručnoj publikaciji.

Bibliografija

- Blanche-Benveniste, Claire et al., 1997: *Eurom 4: Méthode d'enseignement simultanée des langues romanes*. Firenca: La Nuova Italia Editrice, Scandicci.
- Blanche-Benveniste, Claire, 1997: „*L'intercompréhension : le cas des langues romanes*“. *Le Français dans le Monde*, specijalni broj, siječanj 1997.
- Bonvino, Elisabetta et al., 2011: *Eurom 5. Lire et comprendre 5 langues romanes*. Milano: Hoepli.
- Labbé, Grégoire, 2018: *Fondements linguistiques et didactiques de l'intercompréhension slave: le cas des langues slaves de l'ouest et du sud-ouest*, Doktorski rad s područja lingvistike i metodike jezika, mentori Patrice Pognan i Thomas Szende, Pariz, INALCO, 2018.
- Pognan, Patrice, 1999: Histoire de l'écriture et de l'orthographe tchèques. *Histoire, Epistémologie et Langage*. Broj 21, fascikla 1.
- Pognan, Patrice, 2001: „Introduction aux systèmes d'écriture des langues slaves de l'Ouest (polonais, bas-sorabe, haut-sorabe, tchèque, slovaque)“. *Slavica occitania*, Broj 12, 283-310.